

Oxf. 903:48:425.1(497.12)

UMIRANJE GOZDOV IN GOZDARSKI PROGRAM

Ivan KOLAR*

Izvleček:

Katastrofalen ožig gozdov v Šaleški dolini kot posledica premočno onesnaženega ozračja je razbil lažno iluzijo o neomejeni gozdarski rasti.

Zasmrečeni gozdovi na bukovih rastiščih kot dediščina preteklosti in načina gospodarjenja v sedanjosti niso vzdržali. Te velike spremembe v okolju je povzročil človek, zato lahko katastrofo prepreči samo on. Vsega ne, toda veliko lahko za gozd storimo tudi gozdarji. Ohraniti moramo racionalnost, samozavest, se odpreti navzven in o gozdu razmišljati, predvsem pa v gozdu delati malo drugače.

DIE-BACK OF FORESTS AND FORESTRY PROGRAMMES

Ivan KOLAR*

Abstract:

The catastrophic burns of forests by SO₂ — a consequence of a heavy air pollution — have burst the false illusion of unlimited economic growth.

Spruce forests on beech sites, an inheritance of the past as well as a consequence of the way they had been managed, can not resist nowadays. Man caused these considerable changes in the environment, so only he can prevent the great catastrophe. Although not everything, yet a lot can be done by foresters. We have to remain rational, keep our self-confidence, open our minds outwards, we have to start thinking about the forests and most of all, we have to start acting a bit differently at our work in the forest.

* Ivan KOLAR, dipl. inž. gozd., TOZD Gozdarstvo Šoštanj, 63331 Nazarje / YU.

1. UVOD

Šaleška premogovna kadunja z zalogami lignita, v katerih leži milijone let vklenjena sončna energija, je bila po vojni temelj za silovit gospodarski razvoj. Mesto je privabljal delovno silo iz vse Jugoslavije. Postali smo socialistični gospodarski čudež in živeli v prepričanju, da napredku tehnike, in s tem naši gospodarski rasti ni meja.

Razpravljali smo o posledicah ugrezanja zemljišč, o onesnaženih vodah, mrtvih jezerih v udorninah, zavedali smo se, da lahko nastane demografska ekspanzija, kljub temu pa menili, da je najpomembnejši omejitveni dejavnik nadaljnjega razvoja pomanjkanje prostora.

V zgodnji pomladi leta 1985 so „zagoreli“ gozdovi. V javnosti je završalo. Dve leti kasneje se je ožig znova pojavil. Ta pa je povzročil v dolini pravo ogorčenje, še posebej pri prizadetih iz najbolj ogroženih območij.

Gozd kot kazalnik obremenitve okolja z onesnaženim ozračjem je razkril lažno iluzijo o neomejeni rasti.

Iracionalni agresiji, ki napada naše gozdove — uničuje okolje — se je uprla racionalna agresija tistih, ki so predvsem s pomočjo gozda spoznali, da so ogrožena življenja. Takšna agresija je po Frommu naraven odziv, saj z njo človek potrjuje svojo ljubezen do sebe in okolja.

V dolini so se vrstile javne razprave in tribune. O ekološkem infarktu, ki ga doživlja naša dolina, je bila dobro poučena vsa slovenska javnost.

Med mnogimi sprejetimi sklepi je bil najpomembnejši ta, ki nalaga elektrarni, da mora zmanjšati proizvodnjo električne energije za 30%, in to vse dotlej, dokler ne bodo zgrajene čistilne naprave.

Kaj pomeni 30-odstotno zmanjšanje proizvodnje električne energije za naše gozdove? Kdo nam lahko zagotovi, da se bo uresničil dogovor o rezanju konične proizvodnje, ki nastopa predvsem v zimskem času in je zaradi pogostih inverzij najnevarnejša za okolje? Kdaj bo zagotovljen denar za graditev čistilnih naprav? Vse to so vprašanja, na katera še nimamo jasnih odgovorov.

Kakorkoli že, oči javnosti ostajajo uprte v gozdove in tam smo mi. Stojimo pred odgovornimi nalogami in nanje se je treba pripraviti. Prihajajo namreč časi, ko gozd ne bo več varoval gozdarja, saj časi stabilnosti gozda in gozdnega gospodarstva hitro minevajo.

2. RAZMIŠLJANJA O EKOLOŠKIH TEMELJIH UMIRANJA GOZDOV

Onesnaženo ozračje s svojimi sinergijskimi vplivi in hudo spremenjena sestava drevesnih vrst na naših rastiščih sta ustvarila nered v gozdnem ekosistemu in s tem tudi v krajini.

Tudi klimatski ekstremi zadnjih let so opravili svoje in danes je res težko ugotoviti, katera drevesna vrsta v dolini je sploh še zdrava.

Vplivi na gozd so narušili homeostazo (sposobnost, da se vrne sistem v prvotno stanje) in zato gozd v boju za svoj notranji red izgublja čedalje več energije, jemlje pa jo svojim zakonitim procesom. Notranja nasprotja so si izbrala najšibkejši člen svoje zgradbe in tu začela uničevalni proces. Gozd je klonil. Jelke skoraj ni več, smreka množično propada, nič bolje se ne godi boru. Prvi znaki poškodb se pojavljajo že tudi na macesnu in bukvi. Gozdarji se sprašujemo, kako s preostalimi drevesnimi vrstami oblikovati sestoje in kako ukrepati.

Znanost pravi, da v ekologiji ni niti optimizma niti pesimizma in da gre tu le za realizem.

V spletu okoliščin, ki vplivajo na umiranje naših gozdov, je vse preveč neznanek, ki onemogočajo stvarno oceno stanja in s tem tudi napoved. Ekosistemi obstajajo, čeprav so nekatere vrste izumrle. Vemo tudi, da ima večje možnosti za preživetje tista drevesna vrsta, ki ima boljše razvit imunski sistem in zaradi tega gospodarnejšo porabo energije.

Preprosto gledano so torej jelka, smreka in bor obsojeni na propad, macesen, bukev in drugi listavci pa so drevesa prihodnosti. Vemo tudi, da ni ravno tako, in to se potrди, če brskamo po zgodovini gozdarstva in ugotavljamo, koliko hudega smo že prizadejali gozdu in kako smo se zmeraj trudili, da bi bil ustvarjen po naši podobi, da bi bil najlepši, največji in najbogatejši. Zavedati se je treba nečesa: vse te velike spremembe v okolju je povzročil človek, zato je edino on poklican, da z ustreznimi ukrepi poseže v dogajanje in poskuša gozdu vrniti njegovo naravo, njegovo podobo.

Kljub — na prvi pogled — brezizhodnemu položaju moramo ostati zmerni optimisti in narediti v gozdu vse za gozd, da upočasnimo umiranje — propadanje gozdov, obenem pa moramo že postopoma najti poti k izboljšanju zdajšnjega stanja.

Nekatere izkušnje z rušnega območja na elektrofiltrskem pepelu in v biološko mrtvih vodah namreč kažejo, da se življenjski procesi presenetljivo hitro obnavljajo, če le odstranimo škodljive vplive — brez dodatnih ukrepov. Ali morda življenjski procesi napredujejo po katastrofah hitreje kot v fluktuacijah?

3. KDO JE AVTORITETA, KI SE JI PODREJAMO?

Ne samo gozdovom, resnično vlogo je treba vrniti tudi vsem tistim, ki smo odgovorni za upravljanje z gozdovi.

Če se znanost še ni spozabila nad gozdom, kot pravi prof. Mlinšek, se je stroka prav gotovo že.

V nenasitnosti, ki je posledica sebičnosti in pohlepa, je vzrok v tekmovanju gozdarstva z industrijo in s kmetijstvom za čim večjimi gospodarskimi učinki. Ali drugače povedano: zmeraj mislimo bolj nase kot na gozd.

To svoje početje pogosto opravičujemo s pritiskom od „zgoraj“. Ne bo pa nam težko ugotoviti, da ni avtoritete, ki smo se ji zavedno podrejali zunaj stroke, saj 1% ustvarjenega narodnega dohodka od gozdarstva ne rešuje gospodarskih težav republike.

Spremenili pa smo tudi podobo gozdnega posestnika. S tehnokratskim odnosom gozdarske politike smo v lastniku gozda ubili željo po ustvarjalnem sodelovanju. Posledice takega odnosa se mnogokje kažejo v agresivnem odnosu posestnika do gozda, ki ga marsikdo ne čuti več za svojega. Črne sečnje, poseki brez gozdnega reda, nedovoljena prodaja, brezbržnost ob napadu zalubnikov, so razlog za takšno razmišljanje. Tak odnos do gozda pa se prej ali slej maščuje vsem.

V praksi ponavadi prehitro klonemo pred strokovnimi težavami. Navadili smo se že, da jih prepuščamo drugim, ker menimo, da jih sami nismo sposobni rešiti.

Ni res, da so vsi problemi tako zapleteni, da jih povprečen človek ne more razumeti. Nasprotno, veliko spornih vprašanj je zelo preprostih. Velikokrat je namen raznih struktur — političnih, strokovnih in tudi znanstvenih, da nek problem tako zelo zapletejo, da ga lahko rešijo le največji strokovnjaki. Namen pa je v bistvu ovirati ljudi pri njihovem razmišljanju in s tem tudi odločanju. Posameznik se največkrat počuti nemočen in potrpežljivo čaka na strokovne odločitve — te pa so zaradi množice različnih interesov vse prej kot preišljene.

Veliko je vprašanj, ki jih znanost in stroka še nista razjasnili, lahko pa jih pomaga rešiti gozdar, ki mu pomeni gozdarstvo poleg poklica tudi način pojmovanja življenja in neko vrsto predanosti, tako da tudi sam razmišlja o težavah in išče rešitve.

4. ZAKAJ TAKO POČASI UKREPAMO?

Smo pred gozdom kor zrcalom preteklosti, pričo sedanosti in neznanko prihodnosti.

O njem vemo premalo in resnici na ljubo se v bistvu zavedamo le naraščajočih potreb po lesu, ki obenem zagotavljajo tudi izboljšan socialnoekonomski položaj zaposlenih v gozdarstvu.

Opravka imamo z bolnim gozdom, ki ga je kriza razgalila in nam pokazala njegovo pravo podobo. Zdravstveno stanje naših sekačev je porazno, stroke se je polastilo malodušje, naše delo postaja brezciljno.

Položaj je toliko težji, ker opazamo veliko neznank, zaradi katerih so ukrepi nezanesljivi. Manjka nam namreč instinkt. Po Frommu pa je razum, ki ni oborožen z množico podatkov in ljubeznijo do življenja, kaj klavrno nadomestilo zanj.

Naša razmišljanja morajo biti celostna, ukrepati pa moramo lokalno, vsak na svojem območju, kjer so specifični problemi.

Gozd umira, pred našimi očmi se zmanjšujejo lesne zaloge, količinski in vrednostni prirastki, spreminja se ciljna sestava drevesnih vrst, akumulativnost stroke se iz leta v leto zmanjšuje. Zato je že tudi trajnost gozdov dvomljiva.

5. KAJ SMO ŽE STORILI?

- Pri obveščanju javnosti smo bili učinkoviti.
- V strokovnih krogih smo se omejili na ugotavljanje obsega in intenzivnosti poškodb.
- Znanost je previdno tipala in se izogibala besedi umiranje ali propadanje gozdov, čeprav poteka že veliko raziskav in študij na ogroženem območju.
- V operativi pa iz leta v leto pobiramo „mrličce“, ustvarjalno razpravljamo o problemih in čakamo na strokovno rešitev vprašanja, kako gospodariti z gozdovi na imisijskih območjih. Vsi skupaj pa dobro vemo, da je treba ukrepati že danes.

6. PRIČAKOVANJA DRUŽBE IN CILJI

Naš poglavitni cilj mora biti zaviranje procesov umiranja gozdov in ohranjanje zdravih gozdnih jeder povsod tam, kjer je to še mogoče. Odvisno od stopnje in obsega poškodovanosti gozdov pa moramo:

z dosežki znanosti in stroke ter ob primerni denarni podpori gospodariti, varovati, obnavljati, sanirati in preprečevati katastrofalne posledice.

Tudi ob tako postavljenih ciljeh, strokovno načrtovanih in uspešno izpeljanih ukrepah lahko pričakujemo, da bo gozd opravljal svoje naloge le glede na stopnjo svoje poškodovanosti. Pohiteti bo treba.

7. RAZUMNO URESNIČEVANJE UKREPOV, S KATERIMI BI ZAVIRALI UMIRANJE GOZDOV, JE MORALNA OBVEZNOST STROKE IN DRUŽBE

Kje moramo ukrepati:

- Javnost in politiko moramo seznanjati z resničnim stanjem ogroženih gozdov. Zato; da zagotovimo dosledno uresničevanje sprejetih sklepov o zmanjšanju emisij, da opozorimo na pešanje okoljetvornih, socialno pogojenih in drugih funkcij gozda, ter na posledice tega pešanja in da povemo, da smo denar za uresničevanje teh funkcij pridobili le v zdravem gozdu in da odslej to ne bo več mogoče.
- Znanstvenoraziskovalno delo, dopolnjeno s spoznanji gozdarjev na terenu, mora biti temeljno vodilo pri delu v gozdu. Večkrat priznamo, da vemo gozdarji o gozdu premalo, vendar le redkokdaj iščemo pomoč bioloških in drugih znanosti, ki bi nam pomagale poiskati odgovor na marsikatero nerešeno vprašanje. Naš problem terjaja sodelovanje v stroki in med strokami; o tem pa se ponavadi začno in končajo razprave v političnih in strokovnih krogih. Resnica pa je, da rešujemo zadeve le deloma in tako želimo rešiti integralne probleme. Umiranje gozdov je integralen problem, ki se ga je treba lotiti z enotnim republiškim raziskovalnim projektom, s katerim bo smotrno rešena enotnost metodologije in medsebojnega informiranja.
- Stroka mora za nekaj časa pozabiti na podobo ciljnega gozda, tako zelo poudarjeno pred nekaj leti. Kljub veliko negotovosti pri oceni zdajšnjega stanja, posledic in kljub negotovim ukrepom, usmerjenim v sanacijo, pa ne smemo odnehati z razumnim delom v gozdu. Z obema nogama moramo stati v gozdu, ohraniti samozavest in se primerno organizirati. Razmere, v katerih delujemo na ogroženih območjih, lahko imenujemo izredne razmere, te pa zahtevajo strokovno okrepljen območni sistem gozdarstva.

8. SUMMARY

The characteristic forest burns by SO₂ in 1985 and 1987 have revealed a false illusion, namely that of unlimited economic growth. Forests, these indicators of damage caused by the impact of polluted air on our environment, have given in. Yet, at the same time, they have also stimulated a certain rational aggression in people. Thanks to the forests we have become aware of the fact that our lives are in danger.

Thorough public discussions which had had a considerable echo, people have become acquainted with the ecological infarct that our valley has been facing.

Polluted air with its interacting impacts together with tree species that have changed considerably, have created disorder in forest ecosystems and landscape. All inner

contrasts have accumulated on the weakest link of the structure and have started the process of decline there. There's hardly any silver fir left, spruce has been declining on a large scale and pine is not facing a better future either. The first signs of damage can also be seen on larch and beech.

Since man has caused all these important changes in the environment, it is only he who can — with proper means — interfere and try to return its character and real image to the forest.

The real character also has to be returned to all those who are responsible for forest management.

The working conditions in which foresters work in endangered areas can be called extraordinary. Work in such conditions therefore requires a professionally stronger territorial forestry system.

Forests need foresters to whom forestry should not only represent a job, but the concept of life itself and a certain devotion so that they would try to find the right solutions through thinking processes which would be close to the forest.

It is a well known fact that a crisis deepens digressive moods and increases depression and destructiveness. But no way should we exchange our green uniforms for black ones. There are too many undertakers in this world. We must remain or perhaps still become — foresters.

9. REFERENCE

- FROMM, E., 1986. Anatomija ljudske destruktivnosti. Naprijed, Zagreb in Nolit, Beograd.
1986. Bekstvo od slobode. Naprijed, Zagreb in Nolit, Beograd.
1986. Čovjek za sebe. Naprijed, Zagreb in Nolit, Beograd.
- MLINŠEK, D., 1987. Deklaracije 18. svetovnega kongresa IUFRO. Gozdarski vestnik, 4.
- ODUM, E. P., 1971. Fundamentals of ecology. W. B. Saunders co., Philadelphia.
- POŽARNIK, H., 1985. Alternative. Republiška konferenca ZSMS in Univerzitetna konferenca ZSMS. Ljubljana.
- TEPINA, M., 1974. Razsežnosti našega okolja. Državna založba Slovenije, Ljubljana.